

AKTUĀLĀS PROBLĒMAS STARPTAUTISKO SANKCIJU ĪSTENOŠANĀ KREDĪTIESTĀDĒS UN FINANŠU INSTITŪCIJĀS

Dr. jur. Aldis Lieljuksis
Rīgas Stradiņa universitātes
Juridiskās fakultātes asociētais profesors

Tēzes

1. Starptautiskā situācija un līdzīgi tai starptautisko sankciju un tām pielīdzināto¹ tiesiskais regulējums, kas ietverts Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likumā (turpmāk-Sankciju likums), kā arī uzraugošo institūciju normatīvajos aktos ietvertās prasības ir strauji mainīgas, kas rada finanšu sektoram problēmas regulējuma piemērošanā, prasot nepārtrauktu procesu pārraudzību, kā arī noteikto kompetento institūciju metodoloģisku un normatīvu atbalstu.
 - 1.1. Lai nodrošinātu starptautisko sankciju ievērošanu salīdzinoši īsā laikā Latvijā pieņemti četri likumi. Tā no 1997. gada 22. jūnija līdz 2000. gada 14. aprīlim spēkā bija likums "Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes noteikto sankciju režīmu Latvijā". Savukārt līdz 2007.gada 1. janvārim spēkā bija likums "Par starptautisko organizāciju noteikto sankciju režīmu Latvijā", kuru aizstāja 2006. gada 5. oktobra likums "Par starptautisko organizāciju noteikto sankciju ieviešanu Latvijā". Pēdējais Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likums spēkā no 01.03.2016 un attiecīgi vērīgi grozījumi veikti 2018. un 2019. gadā.
 - 1.2. Tiesiskā situācija, kas izveidojusies pēc 2018. gada 21.06. veiktajiem grozījumiem Sankciju likumā, paredzot Eiropas Savienības un NATO dalībvalstu noteikto sankciju piemērošanu, rada virkni neskaidrību un papildu pienākumus klientu izpētē un risku izvērtēšanā strauji mainīgā regulējumā:
 - 1.2.1. atbilstoši Sankciju likuma 1.panta 1.punktam ES un NATO dalībvalsts noteiktie ierobežojumi nav starptautiskās sankcijas un arī nav nacionālās sankcijas, kurām ir tieša piemērojama, tāpēc vērtējama to ietekme.
 - 1.2.2. ņemot vērā OFAC sankciju globālo ietekmi tās ir būtiskas finanšu un kapitāla tirgus intereses ietekmējošas, jo noteikti ietekmē maksājumus dolāros, atstāj iespaidu uz uzņēmuma reputāciju, un var izraisīt sankcijas pret persona, kas atbalsta sankcionēto. Turklāt

¹ Atbilstoši Sankciju likuma 1.pantam starptautiskās sankcijas ir vienīgi ANO Drošības padomes, Eiropas Savienības vai citas starptautiskās organizācijas tieši piemērojamie ierobežojumi.

sankcijām ir dažādi noteikumi, piemērošanas kārtība un izņēmumi, kas nepārtraukti mainās līdz ar starptautisko situāciju. Vienlaikus ir spēkā ES Padomes Regula (EK) Nr. 2271/96 (1996. gada 22. novembris), ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām. Regula saistās ar ASV noteiktām atsevišķām sankcijām pret Kubu un Irānu un atbildīgo iestāžu dokumentos nav noformulēta pilnīgi skaidra attieksme pret šo regulu.² Turklāt 2018. gada 6. jūnijā Komisija pieņemot "Komisijas deleģēto regulu (ES) 2018/1100 (2018. gada 6. jūnijs), ar ko groza pielikumu Padomes Regulai (EK) Nr. 2271/96, ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām" tiek papildināts regulas pielikums, kā arī norādīs, ka ar savu eksteritoriālo piemērošanu šādi instrumenti, ir pretrunā starptautiskajām tiesībām.³

1.2.3. Kredītiestādēm jāseko līdzi notikumiem pasaulē un attiecīgajām izmaiņām FATF un OFAC regulējumā. Piemēram, atbilstoši ANO Starptautiskās tiesas⁴ 2018. gada 3. oktobra pagaidu tiesas rīkojumam, uzdots ASV izņemt no sankciju saraksta darījumus, kas veikti humāniem mērķiem, pārtikas vai lauksaimniecības preču iegādei, vai civilās aviācijas pakalpojumu nodrošināšanai. Tam sekoja turpmāka sankciju izņēmumu politikas maiņa. Arī FATF 2019. gada paziņojumā attiecībā uz Irānu pieprasa ievērot FATF 19. rekomendāciju- pastiprināti un efektīvi, kā arī samērīgi ar riskiem nodrošināt uzraudzību nevis aizliedz vispār sadarboties.

² Finanšu nozares asociācija: Atbilstoši vadlīniju 8. punktā minētajam principam atkāpes no OFAC sankciju piemērošanas ir pieļaujamas, pamatojoties uz 1996. gada 22. novembra Padomes Regulu (EK) Nr. 2271/96, ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām un, ja tas ir atbilstoši ASV spēkā esošiem izņēmumiem no sankciju programmu tvēruma. Pieejams: https://www.financelatvia.eu/wp-content/uploads/2017/12/LKA_politika_LV-2.pdf;

FKTK: Ieteikumi kredītiestādēm un licencētām maksājumu un elektroniskās naudas iestādēm ar sankciju prasību neizpildi saistīto risku mazināšanai Nr111.Latvijas Vēstnesis Nr130 02.07.2018. "Ja Eiropas Savienība attiecībā uz kādu OFAC sankcionētu valsti, teritoriju vai personu ir lēmusi par bloķējoša tiesību akta izdošanu (piemēram, Padomes Regula (EK) Nr. 2271/96 (1996. gada 22. novembris), ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām), tad šis apstāklis nerada iestādei pienākumu veikt darījumu (maksājumu) vai grozīt sankciju riska pārvaldīšanas politikas un procedūras. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300044-ieteikumi-kreditiestadem-un-licencetam-maksajumu-un-elektroniskas-naudas-iestadem-ar-sankciju-prasibu-neizpildi-saistito-risku-...>

³ "Komisijas deleģētā regula (ES) 2018/1100 (2018. gada 6. jūnijs), ar ko groza pielikumu Padomes Regulai (EK) Nr. 2271/96, ar ko paredz aizsardzību pret trešās valsts pieņemtu tiesību aktu eksteritoriālas piemērošanas sekām un no tiem izrietošām vai ar tiem pamatotām darbībām". Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis L199 I/1. Pieejams : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1100&from=EN>

⁴ ANO Starptautiskās tiesas mājas lapa.<https://news.un.org/ru/story/2018/10/1339892>

- 1.2.4. Ņemot vērā mainīgo situāciju klienta un apstākļu izvērtējumam izmantojamās OFAC mājas lapā ietvertie ierobežojošo pasākumu apkopojumi un skaidrojumi uz bieži uzdotajiem jautājumiem par ierobežojumu piemērošanu.⁵ Kā redzams no saraksta tad Irānas gadījumā ir 26 OFAC dažādi skaidrojumi par ierobežojumiem sākot no 2010. gada līdz ar ko nepieciešams sekot līdz aktuālajām izmaiņām Tā piemēram 2018. gada 11. maija skaidrojumā FAQ 637 par Irānu redzams, ka ASV principā neiebilst darījumiem ar lauksaimniecības precēm, zālēm, medicīnas iekārtām, ja vien sadarbībā nav iesaistītas sankcionētās personas, savukārt jau vēlāk piemērots aizliegumu sadarbīties t.sk. lauksaimniecības preču un medicīnās iekārtu un zāļu piegādēs ar noteiktām transporta struktūrām pēc 2020. gada 8. jūnija.⁶
2. Ikvienām sankcijām pēc būtības ir pamattiesību ierobežojošs raksturs un tām jāatbilst noteiktām prasībām. Kā tas redzams no tiesību doktrīnas, kas balstās attiecīgos Satversmes tiesas spriedumos, tad "lai izvērtētu vai ierobežojums ir attaisnojams, jāpārbauda vai: 1) tas ir noteikts ar likumu, 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs. Lai izvērtētu vai pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu jāpārbauda vai 1) likums ir pieņemts ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām; 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.⁷ Attiecībā par Sankciju likumā ietverto kompetento institūciju kompetenci jāuzsver, ka atbilstoši "Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 9.panta otrajai daļai Ārējie normatīvie akti, kurus savas autonomās kompetences jautājumos izdevusi atvasināta publisko tiesību juridiskā persona (autonoms publisko tiesību subjekts), juridiskā spēka hierarhijā pielīdzināmi Ministru kabineta noteikumiem, ja likums nenosaka citādi. Līdz ar to no visām kompetentajām institūcijām vienīgi FKTK un Latvijas Bankas noteikumiem ir Ministru kabineta noteikumu spēks, taču tās attiecas tikai uz finanšu ierobežojumiem. Citām ES vai NATO dalībvalsts sankcijām iespējams plašāks ierobežojošo pasākumu klāsts līdz ar ko, lai ieviestu papildus finanšu ierobežojumiem, ko ievieš FKTK vēl citus ierobežojumus, nepieciešams izdot un publicēt "Latvijas Vēstnesī" attiecīgus Ministru kabineta noteikumus, kā to pieļauj Sankciju likuma 3.pants.
3. OFAC sankcijas nav tieši piemērojamas un FKTK atbilstoši Sankciju likuma 13.panta ceturtās daļas 5.punktam nosaka finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem prasības attiecībā uz finanšu ierobežojumu piemērošanu konkrētām personām, ja šie ierobežojumi izriet no tādām Eiropas Savienības vai Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts noteiktajām sankcijām, kuru ievērošana būtiski ietekmē finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku vai finanšu un

⁵ https://www.treasury.gov/resource-center/faqs/Sanctions/Pages/faq_iran.aspx#816

⁶ turpat

⁷ Latvijas Republikas Satversme. Satversmes tiesas atziņas. Latvijas Vēstnesis, 148-149 lpp.

kapitāla tirgus intereses. Lēmums jāpaziņo atbilstoši Paziņošanas likuma 11.panta prasībām. Lai nodrošināti uz OFAC lēmumu FKTK pieņemto prasību izpildes publisku pieejamību, Sankciju likuma 13.panta ceturtā daļā jāietver pienākums FKTK prasību nekavējoties publicēt "Latvijas Vēstnesī". Jāatzīmē, ka jau 2018. gada oktobrī OFAC iekļāva sarakstā Latvijā dibinātu uzņēmumu SIA Falcon International Grop,⁸ kam no Latvijas puses publiskajā telpā nesekoja nekāda veida informācija.

4. Ilggadīgā sankciju piemērošanā izstrādātie uzņēmumi vai atkāpes humānu apsvērumu dēļ jāparedz Sankciju likumā. Pašlaik vienīgi FKTK veicot grozījumus "Sankciju riska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" 181_184 punktos paredzētas atkāpes.⁹ Kā zināms, tad jau 2005. gada ANO Ģenerālās asamblejas noslēguma sesijas Gala ziņojuma 109.punktā ietverts aicinājums Drošības padomei nodrošināt taisnīgas un skaidras procedūras personu un organizāciju iekļaušanai to personu sarakstos uz kurām attiecas sankcijas un izslēgšanu no tiem, kā arī izslēgšanas procedūras humāno apsvērumu dēļ.¹⁰ ANO Drošības padomes rezolūcijas jau kopš 2002. gada, vērsties pret terorismu, kas ir sabiedrību viens no visapdraudošākajiem nozieguma veidiem, tomēr vienlaikus paredzēja uzņēmumus sankciju piemērošanā humānu apsvērumu dēļ. Grozot Sankciju likumu likumprojekta anotācijā ir atsauce uz ANO Drošības padomes rezolūciju 1267(1999)¹¹, tomēr jāatzīmē ļoti būtiski ir tās grozījumi jau 2002. gada. 20. decembrī ar rezolūciju 1452(2002). Šīs rezolūcijas ir vērstas pret Taliban režīmu ar prasību izdot Osamu bin Ladenu un iesaldēt jebkurus ar režīmu saistītus līdzekļus. Sekojoši ar rezolūciju 1452(2002),¹² kas vērstas pret terorismu tiek precizēts rezolūcija 1267(1999) regulējums, paredzot, kādi atbilstoši valsts regulējumam nav iesaldējami finanšu aktīvi un citi ekonomiskie resursi nesāņemot 48.stundu laikā no Sankciju komitejas iebildumus uz dalībvalsts paziņojumu - uzturlīdzekļi t.sk. pārtikas produktu iegādei, īrei vai hipotekārajam kredītam, medikamentiem un medicīniskai aprūpei, nodokļu nomaksai, apdrošināšanas un komunālo pakalpojumu nomaksai, kā arī juridiskās palīdzības iegūšanai par saprātīgām likmēm, kā arī bloķēto līdzekļu uzturēšanu un apkalpošanu. Rezolūcija 2. punktā paredzēts dalībvalstīm atļaut papildināt rēķinus ar paredzētām procentu iemaksām no iesaldētajiem kontos līdzekļiem, citām iemaksām par kontraktiem, līgumiem vai saistībām, kas radušies līdz rezolūcijas pieņemšanai nodrošinot šo līdzekļu pakļaušanu rezolūcijas prasībām.

Ietverot Sankciju likumā minētos uzņēmumus tiktu nodrošināta Sankciju likuma 10.pantā ietvertu normu skaidrība un paredzamība. Turklāt lai nepieļautu patvaļu un

⁸ OFAC mājas lapa. <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/> aps.05.01.2020.

⁹ Grozījumi FKTK noteikumos Nr.13 Sankciju riska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi. <https://likumi.lv/ta/id/311748-grozijumi-sankciju-riska-parvaldisanas-normativajos-noteikumos->

¹⁰ <https://undocs.org/en/A/RES/60/1>

¹¹ Grozījumi Starptautisko un Latvijas republikas nacionālo sankciju likumā. <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/FE166891DF2B94F6C2258400003BB008?OpenDocument>

¹² ANO DP rezolūcija 1452(2002) [https://www.undocs.org/en/S/RES/1452%20\(2002\)](https://www.undocs.org/en/S/RES/1452%20(2002))

Zinātniskā konference
"BANKAS MAINĪGAJĀ PASAULĒ"
29.09.2020.

mazinātu birokrātisko slogu Ministru kabinetam vajadzētu noteikt minimālos standartus vismaz uzturēšanas izdevumiem un saprātīgām juridisko pakalpojumu likmēm, jo pašreizējā kārtība paredz kredītiestādei katram gadījumam saņemt FKTK rakstveida atļauju.¹³

¹³ FKTK 11.02.2019. noteikumi Nr.13 "Sankciju riska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" 181 punkts. Latvijas Vēstnesis Nr.29 11.02.2019.